

ȘTIINȚE ECONOMICE

CRIZA ENERGETICĂ ȘI SECURITATEA ECONOMICĂ A REPUBLICII MOLDOVA: DIAGNOZĂ ȘI ANALIZĂ EMPIRICĂ

ENERGY CRISIS AND ECONOMIC SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: DIAGNOSIS AND EMPIRICAL ANALYSIS

CZU: 338.24:620.9(478)

Valentin CUTCOVSCHI

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0002-0481-9174

E-mail: valentin.cutcovschi@usm.md

Abstract

The study explores the structure and dynamics of the Republic of Moldova's external energy dependence, focusing on the underlying vulnerabilities that shape the country's economic and energy security. It aims to identify the main determinants of import fluctuations and to outline strategic pathways for reducing exposure to external risks.

The originality of the research stems from its integrated methodological approach, combining empirical analysis of official data sources (BNS, IEA, ANRE, Eurostat) with a conceptual examination of structural vulnerabilities within the framework of economic security theory. By addressing recent geopolitical and market developments, the paper provides a nuanced understanding of Moldova's ongoing transition toward diversification of energy sources and gradual integration into the European energy system.

The topic holds significant relevance for national economic stability and resilience, as external energy dependence continues to influence production costs, competitiveness, and the sustainability of macroeconomic growth.

Keywords: energy dependence, energy security, structural vulnerability, energy imports, Republic of Moldova, economic resilience, energy policy.

Introducere

Criza energetică contemporană reprezintă una dintre cele mai acute provocări pentru statele cu un grad înalt de dependență de importurile de resurse energetice. În contextul Republicii Moldova, această realitate se manifestă cu o intensitate sporită, având în vedere vulnerabilitățile structurale ale economiei naționale, lipsa resurselor energetice proprii în volum suficient, dependență ridicată de importuri și expunerea ridicată la șocurile geopolitice și de piață datorită fluctuației pieței energetice globa-

le. Tema de cercetare privind impactul crizei energetice asupra securității economice a Republicii Moldova este de o importanță majoră în contextul actual. Crizele energetice au devenit o realitate frecventă în întreaga lume, afectând stabilitatea economică și dezvoltarea durabilă a statelor.

În ultimii ani, creșterea prețurilor la energie, incertitudinile legate de aprovizionare și tranziția către surse de energie regenerabilă au impus noi provocări pentru securitatea economică a țării. Aceasta s-a acutizat datorită evenimentelor din ultimul timp, exacerbate de crizele regionale și de conflictul din proximitate, aducând în evidență fragilitatea sistemului energetic național, generând efecte în lanț asupra securității economice și sociale a țării. Analiza impactului acestor factori și dezvoltarea unor strategii eficiente pentru a contracara efectele negative sunt esențiale pentru asigurarea stabilității economice și securității naționale.

Studiul contribuie la înțelegerea profundă a interconexiunilor dintre criza energetică și securitatea economică, oferind soluții bazate pe date teoretice și practice, relevante atât pentru decidenții politici, cât și pentru actorii economici. Această cercetare este, astfel, esențială pentru conturarea unui viitor sustenabil și rezilient pentru Republica Moldova în fața provocărilor energetice globale.

Dependența energetică externă a republicii moldova: structură și vulnerabilități

Criza energetică contemporană reprezintă una dintre cele mai acute probleme pentru statele cu un grad înalt de dependență de importurile de resurse energetice. În contextul Republicii Moldova, această realitate se manifestă cu o intensitate sporită, având în vedere vulnerabilitățile structurale ale economiei naționale, lipsa resurselor energetice proprii în volum suficient și expunerea ridicată la șocurile geopolitice și de piață [15]. Evenimentele din ultimul deceniu, exacerbate de crizele regionale și de conflictul din proximitate, au scos în evidență fragilitatea sistemului energetic național, generând efecte în lanț asupra securității economice și sociale a țării.[11]

Literatura de specialitate definește securitatea energetică drept capacitatea unui stat de a asigura, în mod durabil și accesibil, necesarul de resurse energetice pentru funcționarea economiei și bunăstarea populației, reducând totodată expunerea la riscuri externe [6, 415-421]. În cazul Republicii Moldova, securitatea energetică este strâns legată de problematica securității economice, întrucât șocurile de preț, întreruperile în aprovizionare și incertitudinile privind diversificarea surselor afectează direct stabilitatea macroeconomică, competitivitatea sectorului real și nivelul de trai al populației.

În viziunea Comisiei Europene dependența energetică este raportul dintre importurile nete de energie și consumul intern brut de energie, indicator care reflectă gradul de vulnerabilitate al unui stat în fața fluctuațiilor pieței internaționale și a șocurilor geopolitice [10]. Dependența energetică externă poate fi definită și ca o stare în care o economie națională se bazează într-o proporție semnificativă pe importurile de ener-

gie pentru a-și satisface cererea intern. Evoluția conceptului de securitate energetică, studiată de autori proeminenți precum Daniel Yergin, a evoluat de la o simplă preocupare pentru cantitatea de resurse la o abordare mult mai complexă, care include stabilitatea prețurilor, diversificarea surselor și reziliența infrastructurii.[27] În cazul Republicii Moldova, nivelul înalt al dependenței externe derivă din lipsa resurselor energetice primare proprii și infrastructura redusă de producere internă, ceea ce determină o expunere pronunțată la riscuri de natură economică și politică [12].

Din perspectivă empirică, datele statistice relevă o dependență critică de importurile de gaze naturale și resurse petroliere, alături de o capacitate limitată de producere internă a energiei electrice. De asemenea, ponderea energiei din surse regenerabile rămâne modestă, deși strategiile naționale și documentele de politici europene subliniază necesitatea tranziției către un mix energetic mai echilibrat și sustenabil [19]. Astfel, vulnerabilitatea energetică a Republicii Moldova se traduce nu doar prin constrângeri tehnice și financiare, ci și printr-o presiune constantă asupra stabilității economice și a rezilienței instituționale.

În acest cadru, analiza crizei energetice nu poate fi redusă doar la dimensiunea tehnică sau la aspectele comerciale, ci trebuie abordată într-o manieră complexă, ce integrează perspective economice, geopolitice și instituționale. Diagnosticul situației actuale, corelat cu o analiză empirică a indicatorilor relevanți (importuri, consum, prețuri, capacitate de producere, grad de diversificare), este esențial pentru fundamentarea unor politici publice eficiente.

De-a lungul istoriei sale post-sovietice, Republica Moldova a funcționat ca o economie profund dependentă de importurile de energie, în special de gazele naturale și energia electrică. Până în 2022, aproape 100% din gazul natural consumat provenea din Federația Rusă, fiind livrat prin conductele care tranzitau teritoriul Ucrainei și ajungeau în regiunea separatistă Transnistria.[1] Această dependență nu a fost doar una pur economică, ci și un instrument de influență geopolitică, demonstrând că vulnerabilitatea energetică reprezintă un risc fundamental pentru suveranitatea și stabilitatea statului, nu doar o problemă de politică economică.

În contextul Republicii Moldova, distincția între dependență și vulnerabilitate este crucială. Dependența de import este o realitate structurală, determinată de lipsa resurselor primare interne. Totuși, vulnerabilitatea este o condiție distinctă, care apare atunci când dependența este concentrată pe o singură sursă sau rută de aprovizionare, expunând statul la riscuri geopolitice și de șantaj. Datele istorice demonstrează că dependența Moldovei a fost, până recent, o vulnerabilitate acută. Prin eforturile recente de diversificare, cum ar fi achizițiile de gaze de pe piața europeană și de electricitate din România, Republica Moldova a redus substanțial vulnerabilitatea sa, transformând o dependență concentrată într-o dependență diversificată, care este mult mai rezilientă.[23]

Vulnerabilitatea, în contextul securității energetice, reprezintă susceptibilitatea unui sistem la șocuri sau perturbări majore. Această stare poate fi atribuită atât fac-

torilor externi, cât și deficiențelor interne. Din punct de vedere teoretic, vulnerabilitatea unui stat se manifestă atunci când un alt actor deține capacitatea de a exercita un control disproportionat asupra sa, un concept legat de “echilibrul de putere” în relațiile internaționale.

Un alt element al vulnerabilității este legat de corupție, care viciază puterea și creează dependențe periculoase, făcând sistemele și procesele vulnerabil. O vulnerabilitate de un ordin secundar, dar la fel de gravă, este cea legată de infrastructură. Rețelele de transport energetic din Republica Moldova, atât cele electrice, cât și cele de gaze naturale, sunt în mare parte învechite și aflate la limita duratei utile de viață, ce constituie o vulnerabilitate critică de securitate. Modernizarea și digitalizarea infrastructurii nu sunt doar o chestiune de eficiență economică, ci o precondiție esențială pentru a reduce vulnerabilitățile interne și pentru a consolida reziliența națională.

Conform datelor oficiale, ponderea importurilor în acoperirea consumului intern de resurse energetice a depășit constant 70% în perioada 2018–2024. Principalele resurse energetice importate sunt gazele naturale, produsele petroliere și energia electrică, iar principalii furnizori tradiționali au fost Federația Rusă și Ucraina. În contextul crizelor regionale, diversificarea surselor de aprovizionare și interconectarea cu piețele energetice ale Uniunii Europene au devenit priorități strategice.[2]

Tabel 1. Importurile de resurse energetice ale Republicii Moldova (2018–2024)

An	Gaze naturale (mil. m3)	Produse petroliere (mii tone)	Energie electrică (mil. kWh)	Total energie importată (mii tep)	Pondere în consumul total (%)
2018	2950	890	3100	2900	72.4
2019	3100	920	3200	3005	71.8
2020	2800	870	3050	2820	70.2
2021	3200	940	3300	3105	74.1
2022	2500	910	2800	2700	73.5
2023	2700	950	2900	2810	71.9
2024	2600	960	2950	2765	70.8

Surse: ANRE, 2024; Ministerul Energiei, 2024

Tabelul 1 arată o dependență structurală foarte pronunțată a Republicii Moldova de importuri energetice. Ponderea mare a gazelor naturale și a produselor petroliere explică sensibilitatea economiei la șocuri externe de ofertă și la variații de preț internaționale. Din perspectivă conceptuală, această dependență implică riscuri pe multiple canale: volatilitate a prețurilor, riscuri geopolitice și limite operaționale legate de capacitatea de stocare și interconectare.

Structura procentuală a importurilor după tipuri de surse arată dominanța gazului natural, urmat de produsele petroliere și energia electrică. Din perspectiva ges-

tionării riscului, ponderea ridicată a unei singure resurse este un semnal de alarmă (concentrare de furnizori).[20]

Analiza detaliată a situației energetice a Republicii Moldova relevă o transformare fundamentală a matricei sale de aprovizionare. Vulnerabilitatea sa istorică, definită de o dependență extremă de un singur furnizor, a fost redusă substanțial prin eforturi de diversificare și integrare regională. Tranziția a fost vizibilă atât în sectorul gazelor, unde Moldova a renunțat la Gazprom în favoarea pieței europene (cu o contribuție majoră din partea României), cât și în cel al energiei electrice, unde importurile au fost reorientate de la centrala de la Cuciurgan către rețelele interconectate ale României și Ucrainei. Un alt progres notabil este creșterea rapidă a capacităților de producție din surse regenerabile, care contribuie direct la creșterea rezilienței naționale.

Cu toate acestea, vulnerabilitățile persistente necesită o atenție strategică continuă. Lipsa stocurilor strategice de produse petroliere constituie, de asemenea, o deficiență sistemică.

Impactul crizei energetice asupra principalilor indicatori macroeconomici

Criza energetică contemporană, declanșată de factori globali precum creșterea prețului combustibililor fosili, perturbări în lanțurile de aprovizionare, conflicte geopolitice actuale, în special războiul din Ucraina și presiuni asupra aprovizionării cu gaze și electricitate, are efecte semnificative asupra economiilor emergente, sensibile la costurile energetice. Autori precum Stern și Hamilton [13], și recente rapoarte ale Agenției Internaționale pentru Energie și ale Fondului Monetar Internațional subliniază următoarele canale principale de transmitere a șocului energetic:

- 1) costurile reglementate cresc,
- 2) costurile importurilor energetice se majorează,
- 3) inflația, mai ales cea derivată din prețuri reglementate și energie, accelerează,
- 4) efecte asupra competitivității externe, balanței comerciale, și asupra creșterii economice.

Criza energetică, care a lovit Republica Moldova, nu a fost un eveniment singular, ci rezultatul unei serii de șocuri succesive care s-au suprapus. Anul 2021 a marcat o creștere bruscă și neobișnuită a prețurilor pe piețele globale de energie, coincizând cu expirarea contractului de furnizare de gaze cu “Gazprom”[14]. Situația a atins un punct critic în anul 2022, odată cu invazia rusă a Ucrainei. Invazia a destabilizat piețele regionale și a provocat o reducere cu 30% a livrărilor de gaze din partea “Gazprom”, inclusiv către regiunea transnistreană, ceea ce a determinat Centrala de la Cuciurgan să reducă cu 73% livrările de electricitate către restul țării. În plus, atacurile rusești asupra infrastructurii ucrainene au dus la încetarea completă a exporturilor de electricitate din Ucraina, generând un deficit major în sistemul energetic al Republicii Moldova și provocând întreruperi de cu-

rent. Acest lanț de evenimente a confirmat o vulnerabilitate sistemică, arătând cum ineficiențele structurale și dependența de un singur furnizor au amplificat considerabil consecințele șocurilor geopolitice.

Impactul asupra Produsului Intern Brut (PIB)

Șocul energetic a avut un impact direct și profund asupra activității economice a Republicii Moldova. După o creștere remarcabilă în 2021, cu un vârf de 9.90% în primul trimestru, economia a intrat într-o fază de contracție în 2022[22]. Potrivit datelor Băncii Naționale a Moldovei, PIB-ul s-a diminuat cu 2.2% în al doilea trimestru al anului 2023 comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent, iar în prima jumătate a anului 2023, declinul a fost de 2.3%. Această dinamică a fost cauzată de o cerere internă modestă, de scăderea consumului și a investițiilor, precum și de condițiile de creditare restrictive [4].

Cu toate acestea, economia a demonstrat o reziliență neașteptată, înregistrând o creștere reală de 0.7% pe întregul an 2023. În timp ce industriile energofage au fost puternic afectate, sectoare precum agricultura (+31.9%), HoReCa (+26.1%) și, în mod notabil, sectorul energetic în sine (+11.1%) și cel al informațiilor și comunicațiilor (+7.5%) au acționat ca motoare de creștere, atenuând impactul negativ al crizei. Această evoluție indică o economie duală, în care sectoarele mai puțin dependente de energia importată, precum agricultura, influențată de condiții meteorologice favorabile, și IT-ul, cu o natură a serviciilor bazată pe inovare, au contrabalansat presiunile recesioniste din alte domenii.

De asemenea, criza a acționat ca un catalizator pentru o schimbare strategică fundamentală. Politicile guvernamentale, precum Strategia Energetică a Republicii Moldova 2050, stabilesc o viziune clară de tranziție către un sistem energetic sigur și independent. Implementarea acestei strategii, care prevede investiții de 43 de miliarde de euro în energie regenerabilă și eficiență energetică, este așteptată să contribuie la o creștere anuală suplimentară a PIB-ului de aproximativ 2% [33]. Astfel, pe termen lung, criza nu este percepută doar ca un obstacol, ci și ca o oportunitate de a moderniza economia și de a genera o nouă sursă de creștere economică..

Impactul asupra Inflației

Inflația a fost cel mai direct și violent indicator macroeconomic afectat de criza energetică. Rata anuală a inflației a crescut de la 0.4% la sfârșitul anului 2020 la un nivel dramatic de 18.52% în februarie 2022. Acest fenomen a culminat cu un vârf istoric de 34.62% în octombrie 2022, una dintre cele mai ridicate rate din Europa.

Principala cauză a fost inflația importată, determinată de creșterea explozivă a prețurilor la gaze și electricitate pe piețele internaționale. Tarifele pentru gazele naturale s-au majorat de șapte ori, iar cele pentru electricitate au crescut cu 400%. Aceste majorări au generat un efect de propagare în lanț, afectând prețurile tuturor bunurilor și serviciilor, de la alimente la transport.[21]

În fața acestei presiuni inflaționiste, Guvernul și Banca Națională a Moldovei au intervenit cu măsuri coordonate. O abordare inițială a fost menținerea unor tarife parțial reglementate, ceea ce a protejat parțial consumatorii, dar a transferat o povară financiară considerabilă asupra bugetului de stat, creând un deficit de finanțare. Răspunsul a fost un sistem de compensații finanțat cu sprijin extern, care a atenuat presiunea socială și a evitat o creștere și mai mare a sărăciei [32]. Concomitent, BNM a adoptat o politică monetară restrictivă, utilizând instrumente precum creșterea ratei de bază și a rezervelor obligatorii. Aceste acțiuni, combinate cu o cerere internă modestă și un efect de bază favorabil, au ajutat la temperarea presiunilor inflaționiste. Ca urmare, rata inflației a început să scadă drastic în 2023, ajungând la 8.6% în septembrie 2023 și revenind în intervalul țintă al BNM în luna următoare. Inflația record din 2022 (28,7%) a fost direct corelată cu dublarea și apoi triplarea prețurilor la gaze naturale și energie electrică. În 2023, deși ritmul s-a temperat, nivelul a rămas ridicat (13,9%). Din 2024–2025, se anticipează o revenire, însă vulnerabilitatea rămâne ridicată.

Impactul asupra Balanței Comerciale

Criza energetică a exacerbat o vulnerabilitate economică cronică a Republicii Moldova: deficitul balanței comerciale, cauzat de o valoare a importurilor mult superioară celei a exporturilor. Dependența de importurile de energie a tradus direct creșterea prețurilor globale în costuri masive pentru buget și consumatori, aprofundând deficitul.

În perioada ianuarie-noiembrie 2024, exporturile Republicii Moldova au înregistrat o scădere de 12.1% față de anul precedent. Deși această tendință negativă este un rezultat direct al crizei, o examinare mai atentă a datelor arată o dinamică complexă. Scăderea a fost cauzată în special de pierderea piețelor de export din Ucraina și de o reducere a livrărilor către parteneri tradiționali precum România, Germania și Rusia.

Cu toate acestea, criza a forțat o reorientare strategică a fluxurilor comerciale. Chiar și în contextul unei scăderi generale, exporturile către piețe noi sau mai puțin tradiționale au înregistrat creșteri semnificative, cum ar fi livrările către Statele Unite (+50.9%) și Turcia (+42.4%) [7]. Această reorientare, deși precipitată de circumstanțe, ar putea consolida reziliența pe termen lung prin reducerea dependenței de piețe instabile. Deficitul comercial, care a atins un vârf istoric de 4,032,256 mii USD în 2021, reflectă nu doar costurile energetice, ci și o vulnerabilitate structurală a economiei de a produce bunuri suficiente pentru consumul intern și pentru export. Dublarea deficitului comercial în 2022 (-6,05 mld. USD), determinat de importurile masive de resurse energetice la prețuri exorbitante. Chiar dacă exporturile au crescut (în special produsele agroalimentare), decalajul rămâne structural.

Evaluarea detaliată a impactului crizei energetice la nivel sectorial și asupra sectorului de afaceri

Complexitatea contextului actual al economiei globale, reprezintă criza energetică ca un element central în configurarea și redefinirea strategiilor de securitate economică ale statelor. Energia a fost recunoscută totdeauna drept o resursă fundamentală pentru funcționarea și progresul unei economii moderne. Drept urmare, orice tulburare sau criză în domeniul energetic poate genera consecințe semnificative asupra stabilității economice și a securității naționale.

În primul rând, creșterea prețurilor la energie și a costurilor de aprovizionare a afectat direct costurile operaționale ale întreprinderilor și a generat o criză a costului vieții pentru gospodării. Prețurile la gazele naturale au atins un nivel fără precedent în 2022, deși o diminuare semnificativă a avut loc în 2023 [3]. Această majorare a avut un impact disproporționat asupra gospodăriilor, în special asupra clasei de mijloc urbane, care nu a beneficiat de politici de compensație specifice și a fost nevoită să facă față unor facturi lunare echivalente cu un salariu mediu.

În al doilea rând, disrupția rutelor comerciale și logistice a reprezentat un șoc major. Până la invazie, aproape 20% din bunurile Moldovei erau importate din Ucraina, Rusia și Belarus. Odată cu blocarea acestor rute tradiționale, Moldova a fost nevoită să se reorienteze rapid, optând pentru transportul rutier prin România, ceea ce a dus la creșterea semnificativă a costurilor logistice și la perturbări ale lanțurilor de aprovizionare.

În cele din urmă, inflația record a acționat ca un catalizator pentru criza economică generală. Prețurile ridicate la energie și transport, combinate cu problemele din lanțurile de aprovizionare, au alimentat o creștere a prețurilor de consum, erodând puterea de cumpărare a populației și afectând încrederea consumatorilor și a investitorilor.

Sectorul Industriei

Impactul crizei energetice asupra sectorului industrial a fost imediat și semnificativ. Producția industrială a înregistrat o scădere în 2022, iar datele pentru prima parte a anului 2024 arată o recuperare lentă, dar încă nesigură. De exemplu, în luna mai 2024, producția industrială s-a micșorat cu 5.2% comparativ cu luna mai 2023, în pofida unei creșteri cumulate de 1.3% în primele cinci luni ale anului. Această volatilitate a fost direct determinată de scăderi notabile în industria prelucrătoare (-5.5%) și în producția și furnizarea de energie electrică și termică (-4.2%).

O analiză mai aprofundată a datelor dezvăluie o corelație directă între șocul energetic și performanța sectorială. Creșterea abruptă a prețurilor la energie a afectat în mod critic întreprinderile mari consumatoare de energie, multe dintre acestea fiind nevoite să-și înceteze activitatea. Acest fenomen a fost evident, de pildă, în regiunea transnistreană, unde marile companii au suferit din cauza deficitului de gaze, evidențiind fragilitatea unui model economic dependent de resurse ieftine, subvenționate.

Cu toate acestea, criza a acționat ca un catalizator pentru o transformare structurală a sectorului energetic al Moldovei. Ca răspuns la vulnerabilitatea sistemică, țara a accelerat tranziția către surse de energie regenerabilă. Un exemplu elocvent este creșterea cu 44.1% a cantității de energie electrică generată de instalațiile cu surse regenerabile în 2023 față de 2022. Acest efort a culminat cu un record în ianuarie 2025, când sursele regenerabile au acoperit aproape un sfert (25%) din necesarul zilnic de energie electrică al țării. Această dinamică sugerează că, deși criza a lovit puternic industria, a creat totodată un impuls pentru a construi o bază energetică mai stabilă și mai rezilientă, esențială pentru competitivitatea pe termen lung a sectorului industrial.

Sectorul agriculturii

Sectorul agricol, un pilon vital al economiei moldovenești, a fost afectat de o convergență de șocuri. Pe lângă impactul crizei energetice, care a majorat costurile inputurilor agricole, cum ar fi combustibilul și îngrășămintele, sectorul a fost afectat de riscurile climatice, în special de secetele severe care au persistat din 2021. Această combinație a pus sub presiune atât costurile de producție, cât și randamentul culturilor. Scăderea producției agricole cu 5.8% în ianuarie-iunie 2025 față de aceeași perioadă a anului precedent este un indicator al acestui impact combinat [30].

Un alt aspect crucial a fost impactul sancțiunilor geopolitice. Rusia a impus un embargo pe importurile de mere moldovenești, o măsură care a afectat 98% din exporturile de mere ale țării. Acest șoc comercial, deși devastator pe termen scurt, a forțat o reorientare strategică a piețelor de desfacere. Moldova a răspuns rapid prin dublarea cotelor de export către UE și prin deschiderea de noi piețe în India și Egipt [34]. Această adaptare rapidă a demonstrat o flexibilitate remarcabilă și o capacitate de a transforma o provocare într-o oportunitate de diversificare.

Criza energetică nu a acționat izolat asupra agriculturii, ea a amplificat vulnerabilitățile preexistente. De exemplu, creșterea costurilor cu energia necesară pentru sistemele de irigație, pe fondul unei secete prelungite, a sporit considerabil riscurile pentru fermieri. Cu toate acestea, există un potențial de sinergie între agricultură și sectorul energetic, neexploatat la scară largă. Un studiu realizat de PNUD arată că Republica Moldova dispune de 1.8 milioane de tone de deșeuri vegetale, care pot fi transformate în biocombustibil solid. Valorificarea acestui potențial ar reduce dependența de combustibilii fosili, ar stabiliza costurile energetice pentru agricultori și ar crea un model de economie circulară.

Scăderea producției agricole în prima jumătate a anului 2025 indică persistența vulnerabilităților climatice și a costurilor ridicate. Cu toate acestea, reorientarea strategică a exporturilor către piețele UE și alte destinații non-rusești, o consecință directă a crizei, demonstrează o consolidare a securității comerciale pe termen lung, diminuând riscul dependenței de un singur partener comercial.

Sectorul Serviciilor

Spre deosebire de sectoarele de producție, care au fost afectate direct de șocul costurilor, sectorul serviciilor a demonstrat o reziliență notabilă, susținută de sprijinul extern și de o adaptabilitate internă. Criza a perturbat semnificativ comerțul, prin blocarea rutelor tradiționale de transport, dar, economia s-a adaptat prin redirecționarea a peste 80% din exporturi către piețele europene, compensând astfel pierderile din comerțul cu Rusia, Belarus și Ucraina. Această reorientare, facilitată de Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător cu UE, a transformat criza energetică dintr-un factor de destabilizare într-un motor de integrare economică și de consolidare a securității economice.

În ciuda presiunilor economice, sectorul turismului a înregistrat o evoluție interesantă. Deși turismul receptor a fost afectat de restricțiile pandemice și de incertitudinile geopolitice, turismul intern a primit un “impuls proaspăt” [31]. Datele statistice arată o creștere a numărului de turiști în structurile de cazare cu 6.2% și a numărului de înnopțiuni cu 5.8% în prima jumătate a anului 2025, comparativ cu aceeași perioadă a anului 2024, ceea ce indică o recuperare continuă. Această adaptare a consumatorilor la noile condiții de piață, orientându-se către destinații interne, a compensat parțial scăderea turismului extern și a contribuit la menținerea unei anumite dinamici în sectorul serviciilor.

În ansamblu, sectorul serviciilor, în special comerțul, a demonstrat o reziliență neașteptată. Acest lucru se datorează în mare măsură capacității de a se adapta la noile realități geopolitice și de a beneficia de sprijinul financiar și tehnic masiv din partea partenerilor externi, în special a Uniunii Europene. Ajutorul financiar de 250 de milioane de euro anunțat de UE în 2022 a creat un tampon esențial pentru economia Moldovei, permițând Guvernului să implementeze măsuri de atenuare a șocului și să evite un colaps sistemic [35].

Impactul crizei energetice a fost asimetric: a lovit direct și dur sectoarele de producție, în special industria și agricultura, prin majorarea costurilor operaționale și prin disrupția rutelor de comerț. Cu toate acestea, șocul a acționat și ca un catalizator. A expus vulnerabilitățile structurale, dar a forțat Guvernul și mediul de afaceri să ia măsuri decisive, accelerând procesul de diversificare energetică și de reorientare a fluxurilor comerciale spre piețele europene.

Analiza vulnerabilităților și riscurilor economice ale republicii moldova în contextul dependenței energetice

Dependența prea mare de resurse energetice importate, cum este situația actuală a Republicii Moldova, sau vulnerabilități în infrastructura energetică pot expune o țară la riscuri semnificative, inclusiv presiuni asupra securității economice și naționale. În așa fel, criza economică poate provoca revizuirea politicilor și strategiilor economice pentru a reduce dependența de surse externe de energie, pentru a promova diversificarea energetică și îmbunătățirea rezilienței infrastructurii energetice.

Vulnerabilitatea economică se manifestă ca o expunere la șocuri externe, iar în domeniul energetic, aceasta este strâns legată de riscul de întreruperi în aprovizionarea cu resurse. Aceste întreruperi pot fi cauzate de o varietate de factori, inclusiv distrugerea infrastructurii, evenimente naturale, instabilitate politică sau economică, și nu în ultimul rând, acțiuni strategice ale marilor puteri energetice. Unul dintre cele mai grave riscuri este creșterea prețurilor energiei pe piața mondială, impunerea unor cheltuieli suplimentare de către furnizorii intermediari.

Pentru Republica Moldova, vulnerabilitatea energetică s-a manifestat sub forma unei amenințări reale, cu efecte directe asupra stabilității economice și sociale. O volatilitate accentuată a prețurilor a dus la creșterea inflației, în special în ceea ce privește alimentele și utilitățile, punând în pericol bunăstarea gospodăriilor casnice și accentuând sărăcia energetică.

Industria moldovenească este puternic influențată de dinamica aprovizionării cu energie electrică și gaze naturale. În 2023, aproximativ 70% din consumul intern de energie electrică a fost acoperit prin importuri din Transnistria.

Această situație determină o vulnerabilitate structurală a industriei, în special a sectoarelor energointensive (metalurgie, materiale de construcții, procesarea resurselor naturale). În perioadele de criză energetică, cum a fost cea din 2022–2023, costurile de producție au crescut semnificativ, ceea ce a dus la reducerea volumului producției industriale și la pierderi de competitivitate pe piețele externe.

Table: Vulnerabilități și riscuri în sectorul industrial al Republicii Moldova

Obiect	Cauză principală	Efecte economice și sociale	Recomandări
Producția industrială	Dependența de energia electrică din Transnistria	Costuri ridicate, instabilitate în aprovizionare	Diversificarea surselor de energie, investiții în eficiență energetică
Sectorul energetic	Lipsa infrastructurii proprii de producție	Vulnerabilitate la șocuri externe, pierderi economice	Dezvoltarea infrastructurii energetice naționale, integrare în rețele regionale

Datele indică faptul că vulnerabilitatea industriei este determinată de dependența de surse externe și de lipsa unor alternative viabile. Recomandările se concentrează pe diversificarea aprovizionării și modernizarea infrastructurii, elemente esențiale pentru reducerea riscurilor.

Agricultura este unul dintre cele mai afectate sectoare de costurile energetice, întrucât depinde de electricitate și produse petroliere pentru irigații, transport și procesare. Conform datelor BNS, în ultimii trei ani costurile energetice din agricultură au crescut cu peste 30%, ceea ce a redus competitivitatea exporturilor agricole. În plus, lipsa unei infrastructuri moderne de irigații face ca sectorul să fie extrem de vulnerabil la fluctuațiile energetice [5].

Un alt aspect îl constituie procesarea produselor alimentare, unde costurile cu energia reprezintă o parte semnificativă din prețul final. Creșterea tarifelor energetice determină scumpirea produselor alimentare pe piața internă și reduce competitivitatea exporturilor.

Tabel: Vulnerabilități și riscuri în sectorul agricol al Republicii Moldova

Obiect	Cauză principală	Efecte economice și sociale	Recomandări
Irigațiile	Dependența de energie electrică pentru pompe	Reducerea producției agricole, pierderi financiare	Implementarea de tehnologii de irigare eficiente energetic, investiții în surse de energie regenerabilă
Procesarea alimentelor	Costuri ridicate cu energia	Prețuri mai mari pentru consumatori, scăderea competitivității	Promovarea eficienței energetice în procesare, susținerea investițiilor în energie regenerabilă

Agricultura resimte direct impactul costurilor energetice prin scăderea productivității și creșterea costurilor finale. Recomandările vizează dezvoltarea de tehnologii sustenabile și investiții în energie regenerabilă pentru a asigura competitivitatea sectorului.

Sectorul serviciilor, care a devenit tot mai important în economia Republicii Moldova, include ramuri precum IT, telecomunicații, comerț și turism. Acestea sunt sensibile la costurile și stabilitatea aprovizionării cu energie. Spre exemplu, sectorul IT, unul dintre pilonii creșterii economice din ultimii ani, are nevoie de alimentare constantă cu energie pentru funcționarea infrastructurii digitale. Orice întrerupere de energie are efecte directe asupra credibilității companiilor și asupra atractivității țării pentru investițiile străine.

Turismul, de asemenea, depinde de stabilitatea energetică, atât în ceea ce privește infrastructura de transport, cât și serviciile hoteliere și de agrement. În lipsa unei infrastructuri energetice fiabile, Republica Moldova riscă să piardă competitivitatea în această ramură.

Tabel: Vulnerabilități și riscuri în sectorul serviciilor al Republicii Moldova

Obiect	Cauză principală	Efecte economice și sociale	Recomandări
Sectorul IT	Costuri energetice ridicate	Reducerea atractivității pentru investiții, migrarea capitalului uman	Investiții în infrastructură energetică eficientă, stimulente pentru start-up-uri
Turismul	Instabilitate în aprovizionarea cu energie	Scăderea numărului de turiști, pierderi economice	Dezvoltarea infrastructurii energetice sustenabile, promovarea turismului ecologic

Serviciile sunt afectate mai ales de instabilitatea energetică, ceea ce influențează direct capacitatea de atragere a investițiilor și dezvoltarea sectorială. Soluțiile recomandate includ investiții în infrastructură modernă și promovarea de politici publice orientate spre sustenabilitate.

Analiza sectorială confirmă faptul că dependența energetică a Republicii Moldova generează vulnerabilități sistemice, care afectează toate ramurile economiei. Industria este expusă la costuri ridicate și la riscul întreruperilor de furnizare; agricultura resimte impactul prin scăderea productivității și majorarea prețurilor; iar serviciile, în special IT și turism, sunt afectate de lipsa stabilității energetice.

Această situație confirmă teoria vulnerabilității economice a statelor dependente energetic, conform căreia lipsa surselor interne și dependența de un număr redus de furnizori externi creează riscuri structurale [6]. În cazul Republicii Moldova, aceste riscuri sunt amplificate de contextul geopolitic regional și de insuficiența investițiilor în infrastructura energetică.

Concluzii

Criza energetică poate fi percepută și ca o oportunitate de a accelera tranziția către un sistem energetic mai durabil, mai rezilient și mai independent. Implementarea cu succes a politicilor menționate va contribui la reducerea riscurilor economice, la stimularea creșterii economice durabile și la crearea unui viitor mai prosper pentru toți.

Implementarea cu succes a unei viziuni durabile în sectorul energetic implică eforturi colaborative și coordonate între mai mulți actori. Autoritățile trebuie să aloce resurse financiare și să reformeze legislația sectorului energetic. Sectorul privat poate sprijini aceste eforturi prin investiții în energie verde și eficiență energetică. Societatea civilă poate juca un rol important în informare și conștientizare. În ciuda provocărilor, cum ar fi resursele financiare limitate și instabilitatea politică, există și oportunități, precum atragerea investițiilor străine și dezvoltarea tehnologiilor energetice. Criza energetică a servit ca un impuls pentru reforme și pentru stabilirea unei viziuni strategice mai solide, iar colaborarea între toți actorii este crucială pentru succes. Analiza detaliată a contextului economic, politic și social este esențială pentru gestionarea eficientă a crizei energetice.

Securitatea economică a Republicii Moldova este strâns legată de contextul geopolitic actual și de dependența de resursele energetice externe. Criza energetică globală a evidențiat vulnerabilitățile economice ale țării și a subliniat necesitatea unor măsuri urgente pentru a asigura o aprovizionare stabilă și durabilă cu energie.

Politicile elaborate de guvernarea Republicii Moldova în vederea asigurării securității economice și politicile de depășire a crizei energetice, trebuie să fie aliniate politicilor europene, iar instrumentele și mijloacele elaborate să fie viabile, îndreptate spre satisfacerea necesităților cetățenilor și economiei naționale. De asemenea guvernarea trebuie să facă accent, la elaborarea politicilor, asupra im-

plementării surselor de energie regenerabilă, care ar putea scuti Republica Moldova de o dependență de aprovizionare cu energia necesară, mai ales că aceasta este una din politicile care se implementează cu mult succes și în Uniunea Europeană.

Bibliografie:

1. An Energy Crisis Provides Opportunity in Moldova - CSIS, ultima accesare: 18 septembrie 2025, <https://www.csis.org/analysis/energy-crisis-provides-opportunity-moldova>
2. ANRE (2024). Raport anual privind situația energetică a Republicii Moldova. Chișinău: Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică.
3. ANRE, (2023), RAPORT PRIVIND ACTIVITATEA ANRE 2023, <https://www.anre.md/storage/upload/administration/reports/1319/Raportul%20de%20activitate%202023.pdf>
4. Banca Națională a Moldovei (2023) Raport asupra inflației N4, <https://www.bnm.md/ro/content/raportul-asupra-inflatiei-nr-4-2023>
5. Biroul Național de Statistică (2024), Balanța Energetică a Republicii Moldova, Ediția 2024, https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/balanta_energetica/Balanta_energetica_editia_2024_ro.pdf
6. CHERP, A., & Jewell, J. (2014). The concept of energy security: Beyond the four As. *Energy Policy*, 75, 415–421. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2014.09.005>
7. CIBOTARI, A.,(2025), Criză în comerțul extern: Moldova înregistrează cel mai mare deficit comercial din ultimele decenii, <https://newsmaker.md/ro/criza-in-comertul-extern-moldova-inregistreaza-cel-mai-mare-deficit-comercial-din-ultimele-decenii>
8. COMISIA EUROPEANĂ. (2024). *Republic of Moldova: Energy sector and EU support reports*. Bruxelles: European Commission.
9. DIAVOR, M. (2023) Diminuarea vulnerabilității economice a comerțului exterior al Republicii Moldova în condițiile de globalizare și regionalizare, Chișinău, https://www.anacec.md/files/Diavor_teza.pdf
10. European Commission (2023). *EU Energy Statistical Pocketbook*. Bruxelles: European Union.
11. Expert-Grup. (2022). *Criza energetică în Republica Moldova: Impact și politici de răspuns*. Chișinău: Centrul Analitic Independent Expert-Grup.
12. GĂINĂ, A. (2021). *Securitatea energetică a Republicii Moldova: provocări și perspective*. Chișinău: Institutul de Economie.
13. HAMILTON, J. D. (2022). Oil Prices and the Macroeconomy. *Journal of Economic Perspectives*.
14. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova N 433 din 14.12.2021 cu privire

- la măsurile de atenuare a crizei energetice, Publicat : 15-12-2021 în Monitorul Oficial Nr. 308 art. 709
15. International Energy Agency (IEA). (2022). *Energy security and resilience in Moldova: Country profile*. Paris: IEA.
 16. International Energy Agency (IEA). (2023). *Global Energy Outlook*. Paris.
 17. MELINTEI, M. (2024) (Energy Analytical Studies): *Perspectivile energetice ale Republicii Moldova după 1 ianuarie 2025* - energynomics.ro, <https://www.energynomics.ro/mihai-melintei-energy-analytical-studies-perspectivile-energetice-ale-republicii-moldova-dupa-1-ianuarie-2025/>
 18. Ministerul Energiei (2024). *Strategia energetică a Republicii Moldova 2024–2035*. Chișinău.
 19. Ministerul Energiei al Republicii Moldova. (2023). *Strategia energetică a Republicii Moldova 2023–2050*. Chișinău: Ministerul Energiei.
 20. Ministerul Energiei al RM, (2025) Ce se întâmplă de fapt cu gazele în Moldova? (Articol), https://energie.gov.md/en/content/what-actually-happening-gas-moldova-article?utm_source=chatgpt.com
 21. PNUD, (2025) Transformarea sectorului energetic – de la infrastructură și noi tehnologii la incluziune, bunăstare și oportunități economice, <https://www.undp.org/ro/moldova/news/transformarea-sectorului-energetic-de-la-infrastructura-si-noi-tehnologii-la-incluziune-bunastare-si-oportunitati-economice>
 22. Rata de creștere a PIB-ului Moldovei, 1995-2025, <https://es.tradingeconomics.com/moldova/gdp-growth>
 23. Sectorul energetic din Moldova: tendințe, vulnerabilități și perspective viitoare, (2025) disponibil: <https://lexecon.md/arhive/economie/sectorul-energetic-din-moldova-tendinte-vulnerabilitati-si-perspective-viitoare/>
 24. SOVACOO, B. K. (2021). Energy security, poverty, and justice. *Annual Review of Environment and Resources*, 46(1), 1–26. <https://doi.org/10.1146/annurev-enviro-012220-101622>
 25. TheGlobalEconomy (agregare EIA 2023), Moldova: Electricity imports, https://www.theglobaleconomy.com/Moldova/electricity_imports/?utm_source=chatgpt.com
 26. Trading Economics, Moldova Inflation Rate, <https://tradingeconomics.com/moldova/inflation-cpi>
 27. YERGIN, D. (1988) Energy security in the 1990s. In: *Foreign Affairs*, nr. 67 (1), p. 111- 130. ISSN 9781446276082
 28. <https://mded.gov.md/in-2023-produsul-intern-brut-a-crescut-cu-07/>
 29. https://moldova.peopleinneed.net/media/publications/1973/file/studiu-pri-vind--ndatorarea_ro.pdf
 30. <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/8fdf358b-3c37-48f4-a399-da4910511c9d/content>

31. https://particip.gov.md/index.php/ru/download_attachment/26585
32. <https://social.gov.md/comunicare/au-inceput-inregistratile-pentru-compensatii-la-energie-pentru-sezonul-rece-pe-platforma-compensatii-gov-md/>
33. <https://www.moldpres.md/rom/economie/strategia-energetica-2050-prezentata-la-chisinau-dorin-junghietu-drumul-nostru-este-clar-independenta-energetica-deplina-tarife-previzibile-si-o-moldova-sigura-si-europeana>
34. <https://www.state.gov/reports/2023-investment-climate-statements/moldova>
35. <https://www.undp.org/ro/moldova/news/consumatorii-casnici-din-nordul-moldovei-isi-reduc-consumul-de-energie-cu-pana-la-22-cadrul-unui-experiment-comportamental>